

Narativní etika

Vladimír Šiler

Narrative ethics

Abstract: *This is a story of one book and the theory that escaped attention but later came recognition when the development reached by other routes where the author was already twenty years earlier: Wilhelm Schapp – Entangled in Stories (1953) as a precursor of narratology. This article describes circumstances of origins and rise of narrative ethics in relation to the increase of interest in narrative but also in the context of the "narrative turn" in theology. The term "narrative ethics" and its concept are controversial. Narrative approach to ethics is full of ambivalence and problems. Despite this narrative ethics came to its application same as the narrative approaches in many other fields of science and life.*

Key words: *narrative ethics, narration, narrative, narrative theology, narrative turn, storytelling.*

Contact: *University of Ostrava, Faculty of Arts, Department of Philosophy, e-mail: vladimír.siler@osu.cz*

Příběh první. Expozice tématu.

V roce 1793 se v malé vesnici na jižní Moravě, na moravsko-rakouském pomezí, v německy mluvící rodině, narodil **Karl Postl**. Rodiče byli poměrně zámožní, otec byl v obci starostou, přísným a váženým, také úspěšným vinařem, matka 11 dětí milující a snaživá hospodyně. Takže si mohli dovolit dopřát synovi studium na jezuitském gymnáziu ve Znojmě a pak ho dokonce vyslat na studia teologie do Prahy. Karl Postl se stal knězem, a ač Rakušan, vstoupil v Praze do řádu křižovníků s červenou hvězdou, což byl řád ryze český. Na univerzitě ho učil Bernard Bolzano, osvícený humanista a racionálně kritický myslitel. A mladý kněz se překvapivě stal sekretářem řádu a díky tomu záhy pronikl do nejvyšších kruhů pražské šlechty i intelektuální smetánky. Angažoval se v protimetternichovských intrikách osvícenců a zednářů a víc a víc se odvracel od bigotní katolické víry. Vzhledem k tomu, že už mu v Praze začala hořet půda pod nohama, využil pobytu v Karlových Varech – a zmizel. Za

pomoci svých bohatých zednářských přátel cestoval v utajení po Německu a Švýcarsku – a všude hledal optimální politické zřízení, které by vyhovovalo jeho osvícenským ideálům. Rozhodl se hledat i za oceánem. V roce 1823 se vydal do Ameriky. Zde si změnil jméno, hodně cestoval, podnikal a vždy uměl využít svých schopností ke stykům s vlivnými lidmi. Politický systém Ameriky ho nadchl. V podstatě dělá v Americe totéž, co o několik let později při svých cestách Alexis de Tocqueville – studuje americkou demokracii, aby ji mohl importovat do Evropy. V roce 1826 se taky vrací, se jménem **Charles Sealsfield** a americkým pasem. Začíná psát. Cestopisy, ale s politickým podtextem. Články a reportáže, ale i dobrodružné romány. Cestuje a poznává – indiány, Mexičany, ale i pionýry, kolonizátory a zálesáky. A o tom všem píše, romány i politické články. Proniká do nejvyšších kruhů jižanské podnikatelské sféry, ale i newyorských průmyslníků a bankéřů, až se dostává i do blízkosti prezidentů či mužů, kteří se jednou prezidenty stanou. Sealsfield se opět vrací do Evropy, povzbuzen nadějemi revolucí roku 1830. Nějakou dobu se pohybuje v nejvyšších patrech evropské politiky, ale přitom stále publikuje a stává se známým spisovatelem. Nakonec se usadí ve Švýcarsku. Vnitřní neklid, ale i intriky politických konzervativců ho nakonec vyhánějí na další cestu do Ameriky, z níž se vrací opět do Švýcarska – v době, kdy se schyluje k revolucím roku 1848. S nadšením přivítal pád Metternichova režimu, ale s politováním konstatoval, že republikánské myšlenky se v Evropě neprosazují, jak by si představoval.

Roku 1853 podnikl čtvrtou cestu do Ameriky, z níž se vrátil po čtyřech letech. Jeho romány vycházejí v angličtině i němčině, ale zájem čtenářů už se víc soustřeďuje na noviny, ne cestopisy. Navzdory popularitě a poměrně slušným příjmům plynoucím ze spisovatelské činnosti odborné kritiky jeho knih nejsou příznivé. Zemřel, v podstatě všemi opuštěn, roku 1864 ve švýcarském Solothurnu, kde je také pohřben. Teprve z jeho závěti svět poznal, že známý americký spisovatel Charles Sealsfield je uprchlý křižovník Karl Postl z malé moravské vísky.¹

¹ Životopis Karla Postla – Charlese Sealsfielda podává UHLÍŘ, Dušan. Charles Sealsfield – spisovatel dvou kontinentů. Předmluva ke knize: SEALSFIELD, Ch. *Rakousko, jaké je*. Viz také: sealsfield.cz.

Sealsfieldovy romány, cestopisy, črty a povídky nemají valnou literární hodnotu. Ale staly se součástí americké i německé literatury. Zejména dobrodružná líčení života kovbojů a osadníků osidlujících americkou divočinu a bojujících s indiány i mezi sebou navzájem a přesto schopných uspořádat si své záležitosti i bez existence zavedených státních institucí, jen na základě demokratické domluvy a respektování dohodnutých pravidel, nadchla srdce široké čtenářské obce. Byly to naivní příběhy, ale plné ideálů a utopických představ. Dnes bychom takové čtivo označili za barvotiskový ideologický kýč, určený v nejlepším případě pouze pro mládež. Jenomže politologické a literární analýzy ukázaly, že Sealsfieldovy knihy opravdu hltali američtí chlapci, a to včetně těch, z nichž se později stali politici, a dokonce prezidenti. A z jejich svědectví plyne, že ideály z pokleslé dobrodružné literatury zapalovaly jejich srdce pro politiku jako férové řešení společenských záležitostí. Americkou demokracii sytily literární vzory dovezené z Evropy. A vzory americké demokracie, naivní a utopické, jsou dosud reimportovány do Evropy.

Sealsfieldovy romány zřejmě inspirovaly Karla Maye. A četba mayovek podobně formovala charakter generací evropských chlapců a mladíků – stejně jako v našem prostředí později foglarovky. Síla příběhů, byť naivních a pokleslých, avšak uchvacujících fantazii a pronikajících přímo k nitru, přispívá k utváření etických modelů jednání, které provázejí člověka po celý život.

V případě Charlese Sealsfielda – Karla Postla bychom našli mnoho důvodů k opovržlivé kritice, dokonce zavrhujícím soudům, ale nemůžeme popřít, že mnozí nejlepší mužové své doby přičítají zásluhy na svých mravních ctnostech a politické jasnozřivosti banálním pravdám a povrchním moralitám převzatým z příběhů, utkaných z osvícensko-romantických představ evropských salonních politických myslitelů a zkušeností amerických honáků dobytka. Příběhy si zřejmě žijí vlastním životem, a nedají na mínění literárních kritiků ani na přezíravé úšklebky etiků.

Sealsfieldovské společnosti, ať už občanských ctitelů, nebo akademických teoretiků, existují v různých zemích a každoročně pořádají sjezdy i konference, na nichž kromě jiného přijde občas řeč i na právě zmíněný politický a etický výchovný rozměr jeho příběhů.

Příběh druhý. Prohloubení tématu.

Roku 1884 se ve východním Frísku narodil **Wilhelm Schapp**. V roce 1902 nastoupil na studia právní vědy ve Freiburgu, u Heinricha Rickerta, ale současně studoval filozofii v Berlíně, kde navštěvoval přednášky Wilhelma Diltheye a Georga Simmela. A k tomu si ještě zapsal fenomenologický seminář u Edmunda Husserla v Göttingen. Za sedm let se mu podařilo absolvovat jak práva, tak i obhájit dizertaci u Husserla z fenomenologie vnímání. Navzdory slibné akademické kariéře naskýtající se díky členství ve fenomenologickém kroužku nejbližších Husserlových spolupracovníků nastoupil dráhu státního zástupce a notáře, na níž setrval až do svého penzionování. Teprve až téměř sedmdesátiletý vrátil se ke své někdejší filozofické lásce – fenomenologii a vytvořil koncepci, v níž zužitkoval i celoživotní zkušenosti nabyté v soudních budovách. V roce 1953 vydal knihu *In Geschichten verstrickt* – Zapleten do historek.² Tvrdí v ní, že člověk je bytostně konstituován příběhy, do nichž je zapředen. Je to pozoruhodná teorie, která stojí v jistém opozičním napětí k Heideggerově fundamentálně ontologické koncepci bytí člověka i věcí. Proti Heideggerovu *In-der-Welt-sein* staví své *In-Geschichten-vestrickt*. Ne nadarmo zní podtitul knihy *Zum Sein von Mensch und Ding* – O bytí člověka a věci. Představuje ovšem i alternativu vůči existencialismu, filozofii jazyka i personalismu či filozofii dialogu. Zvláštní je, že si této knihy tehdy prakticky nikdo z akademického světa nevšiml. Bez zájmu zapadly i další dvě knihy, v nichž Wilhelm Schapp rozvinul svou teorii do volné trilogie. Poslední z nich vyšla v roce 1965, kdy také Wilhelm Schapp umírá.

Historka je tedy zdánlivě bez pointy. Naštěstí někdo na nit jeho příběhu navázal, jak ještě uvidíme. Zneuznaného Schappa tedy na chvíli opustíme.

Stojí za připomenutí, že v naší zemi se o Schappovi dosud zmínili, jak se zdá, jen dva lidé. Doc. Pavla Zajícová, která o něm referovala na konferenci v Ostravě v roce 2009. K Schappovi ji přivedl zájem o naraci, ale ve svém příspěvku dokazovala, že teorii konstituování já pomocí vyprávění má lépe zpracovanou David Carr.³ Tím druhým je Prof. Josef Vojvodík, který se

² SCHAPP, W. *In Geschichten verstrickt. Zum Sein von Mensch und Ding*.

³ ZAJÍCOVÁ, P. Hermeneutika a narace. In: *Metodologie a theurgie hermeneutické interpretace II*. Edice Studia humanitatis – Ars hermeneutica.

k Schappově knize jistě dostal během svých pobytů a studií v Německu. Nyní knihu využívá ve výuce literární vědy a fenomenologie.⁴

Narativní teologie. Přemet vzad.

Od vydání pozoruhodné Schappovy knihy o příbězích uplynulo dvacet let a najednou na různých místech, napříč obory, nezávisle na sobě začíná propukát masivní zájem o **vyprávění**, později označený jako *narrative turn*, který podobně jako *linguistic turn* znamená odvrát od metafyziky, substančního myšlení, ale dokonce i od myšlení relačního, vztahového, dialogického. Důraz na vyprávění je protiváhou vůči dominanci analytické filozofie. (V poslední době ovšem nastává zřejmě nějaký nový opětovný příklon k lingvistice a analytické filozofii označovaný po roce 2000 jako *cognitivist turn*.) Jako samostatnou linii je asi třeba odlišit *iconic turn* – protože obrazy, stejně jako metafory, symboly a jiné podobné jazykové tropy a figury jsou statické (převažují podstatná jména, poezie, lyrika), zatímco vyprávění je dynamické (převažují slovesa, próza, epika).

Slovo **naratologie** se objevuje kolem roku 1970 u francouzských strukturalistů, zájem o příběhy však má svou prehistorii už u Proppa a Bachtina. Gadamerova *Wahrheit und Methode* vychází 1960. Ricouer koncipuje svůj *Čas a vyprávění* v letech 1978 – 1980 (v těsné blízkosti bibliсты Northropa Freye). A pak nastává přímo módní boom zájmu o naraci, narativitu napříč humanitními i sociálními vědami. Wilhelma Schappa však nikdo z těchto nových naratologů nezná.⁵ A není to jen tím, že němečtí autoři bývají v odborném světě užívajícím

⁴ Viz např. <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1651> nebo <http://is.cuni.cz/webapps/whois/osoba/?entId=909907&lang=cs>.

⁵ Jak se lze snadno přesvědčit prohlídkou citačních aparátů a indexů významných referenčních přehledových publikací.

Dějiny vzniku a vývoje naratologie podává např. PHELAN, J., RABINOWITZ, P. J. *A companion to narrative theory*. Zejména tyto dvě kapitoly: HERMAN, D. *Histories of Narrative Theory (I): A Genealogy of Early Developments*, s. 19–35; FLUDERNIK, M. *Histories of Narrative Theory (II): From Structuralism to the Present*, s. 36–59.

FLUDERNIK, M. *An Introduction to Narratology*.

JANNIDIS, F., PIER, J., SCHMID, W. (Eds.). *Narratologia – Contributions to Narrative Theory/ Beiträge zur Erzähltheorie*.

HERRMANN, D. (Ed.). *Routledge Encyclopedia of Narrative Theory*.

angličtinu hůře dostupní. Německé filozofy a teology zná obvykle svět docela dobře. Ale ani sami němečtí odborníci si doma Schappa nevšimli.

S výjimkou dvou teologů. Lehkou rezonanci přizná Johann Baptist Metz⁶, jeden z tvůrců politické teologie konce 60. let a bezděčný inspirátor latinskoamerické teologie osvobození, která k užití narativních postupů v církevní praxi dospěla samostatně ze svého kulturního prostředí a zpětně tak potvrdila oprávněnost zájmu akademiků o tuto znovuobjevenou a nově doceněnou metodu. Ale programově se k Schappovi přihlásí teolog **Dietmar Mieth** v knize *Dichtung, Glaube und Moral*⁷, v níž navrhuje využít teorie příběhů k vytvoření nového typu teologické narativní etiky.

Zajímavé je, že jak Metz, tak Mieth jsou katolíci, a ti, jak známo, měli vždy k hermeneutice odpor, a to nejen proto, že ji v 19. století resuscitovali protestanti, kteří pak s její pomocí vybudovali ve 20. století pozoruhodnou, revolučně moderní teologii. Tabuizaci hermeneutiky v katolické církvi odvážně prolomil až 2. vatikánský koncil (1963 – 1965). Narativní obrat v teologii odstartovalo v roce 1973 páté číslo časopisu *Concilium*, který byl vždy ve vývoji o krok napřed a věštil přicházející trendy.

Zájem o naraci, pozitivní hodnocení vyprávění, je však jak u katolíků, tak protestantů ve 20. století něčím naprosto překvapivým a z hlediska dosavadního vývoje teologického myšlení představuje ne jednoduše revoluční zvrát či změnu paradigmatu, ale přímo kotrmelec, a to ještě dozadu.

Judaismus, a v jeho šlépějích i křesťanství, se od počátku vždy militantně vymezuje vůči pohanství. Monoteistická víra v transcendentního Boha stojí v nesmiřitelné opozici s jakoukoli pověrou. Judaismus, stejně jako později křesťanství, boří modly, kácí posvátné háje, ruší cykly vegetativním časem rytmizovaných svátků, oškliví si jakoukoli magii a vysmívá se mýtům. Ač to může znít lidem, kteří mají k náboženství odtažitý vztah, neuvěřitelně – posvátné texty judaismu a křesťanství, vtělené do Bible, obsahují minimum mytické látky. Bible se snaží historizovat, přesně datuje, lokalizuje, spásné události se odehrávají v konkrétních politických kontextech. Bůh je ovšem důsledně dematerializovaný a denaturalizovaný, ale jeho projevy mají naopak na

ABBOTT, P., H. (Ed.) *The Cambridge Introduction to Narrative*.

⁶ METZ, J. B. Kleine Apologie des Erzählens. *Concilium*. Roč. 9, č. 5, 1973, s. 334–341.

⁷ MIETH, D. *Dichtung, Glaube und Moral. Studien zur Begründung einer narrativen Ethik*.

lidi hmatatelný dopad. Židovští proroci vedou zápas proti magii a mýtu. Ježíš ani nečaruje, ani nesprává bájně nauky. Samozřejmě že myšlenka transcendentního Boha a spásy jako radikálně nové existence představuje dimenzi k přirozenému pozemskému světu kolmou, vymykající se možnostem dosahu člověka, ale právě důsledným oddělením transcendence a imanence je tato koncepce zásadně odlišná od dobových forem náboženství, s jejich kultickým provozem i ideovými konstrukty.

Přesto se samozřejmě v Bibli ozvěny a střípky mýtu či stopy magického myšlení nacházejí. Konkrétní náboženský provoz jak judaismu, tak křesťanství vždy zápasil s tímto pokušením zabřednout zpět do pohanského modelu, v němž vše se točí kolem člověka a jeho přání, představ a potřeb.

I když počínání proroků a apoštolů v lecčem připomíná snahy antických filozofů o nastolení logu namísto mýtu, přesto biblický text není racionálně spekulativní, ale spíše literárně-poetický.

A právě s tím má novodobý křesťan na prahu moderní doby potíže. Nechce žít ve schizofrenii. Svět utvářený racionální vědou a technikou je zásadně jiný než obzor starověkých pastevců a zemědělců. Proto vzniká na přelomu 18. a 19. století biblická hermeneutika jako pokus opustit vše, co v Bibli je ve zjevném rozporu s moderním obrazem světa a způsobem života, a nahradit to době a místu přiměřenou interpretací toho podstatného, co biblické texty člověku zvěstují. Jedním z interpretačních klíčů byla zejména v protestantismu 19. století tzv. liberální teologie, která činila velké ústupky rozumu a vědě a často krkolomně vykládala biblické texty tak, aby formálně zůstala víra v Boha a zjevenou inspiraci biblických textů zachována, ale přitom křesťan mohl žít se svobodným svědomím, tedy nemusel pokládat za pravdu něco, co je v rozporu s jeho zkušeností. Ve 30. letech 20. století zase Rudolf Bultmann v rámci protestantismu nabídl nový interpretační klíč, který biblická sdělení kódoval do řeči a konceptů existenciální filozofie, tehdy se rodící. Jeho metoda odmytologizování evangelia (*Entmythologisierung*) slavila triumf v 60. letech, kdy oslovovala i širší vrstvy dávno už sekularizované inteligence či zcela nábožensky netknutou mladou generaci. Demytologizace Bible, ale i užití hermeneutiky k interpretaci vlastních dějin teologického myšlení přiblížilo evangelium modernímu člověku. Bible byla ovšem ve jménu vědeckých postupů a s využitím textové, jazykové, literární a historické kritiky rozcupována k nepoznání. Z tradiční výbavy věřícího se mnohé škrtalo, tichým duchem

opouštělo, zato se přidávaly součásti nové, nové nikoli podle litery, ale podle ducha, přiměřené dobovému horizontu a aktuální situaci.

Jestliže ale za této situace někdo řekne, že biblické historiky, jakkoli samozřejmě nejsou historickou pravdou, a dokonce nesou stopy mýtu, jsou ve skutečnosti pěkné a že je máme brát takové, jaké jsou a nepodrobovat je hermeneutické transformaci – pak je to nepochybně šok a revoluční počín.

Možná bychom mohli i v této fázi rozlišit *iconic turn* a *narrative turn*, i když oba trendy vlastně mířily k sobě a snad i minuly totéž.

V jedné linii se ohlašovalo docenění **obrazné mluvy** Bible. Projevovalo se studiem speciální formy Ježíšových podobenství, tolerancí vůči titulům, jimiž si zbožný člověk jinak nepojmenovatelného Boha přibližuje. Začíná se říkat, že metafory, paraboly, symboly či alegorie není třeba překládat ani vykládat. Sallie McFague přišla jako první s konceptem **metaforické teologie**.⁸ Ukázalo se totiž, že moderní člověk už není alergický na pohádky a jinotaje, jako byl osvícenec nebo vyznavač pozitivismu. Člověk odkojený moderním románem a psychoanalýzou, fascinovaný hollywoodskými filmy a opojený televizními seriály, bombardovaný reklamními slogany a šizený novinovými titulky rozhodně nebyl onen učebnicový *animal rationale* nebo pragmatický *homo economicus*, jak si představovaly materialistické ideologie 19. století. Přitakání k obrazům, metaforám a symbolům byla ovšem u teologů novinka. Freud a Jung byli přece jen obtížně slučitelní s křesťanstvím. Nehledě k tomu, že se tak z Bible a náboženství mohlo snadno stát jen něco jako poezie.

Druhá linie nezůstala u statických obrazů, ale ocenila **dynamičnost vyprávění**. U jejích počátků stál v Německu Johann Baptist Metz a Dietmar Mieth a záhy jí výrazně pomohl Eberhard Jüngel úzce spolupracující s Paulem Ricouerem. V anglofonním světě byl prvním propagátorem **narativní teologie** Stanley Hauerwas.⁹ Vrátil se k vyprávění, ahistorickému příběhu, tedy fikci –

⁸ MCFAGUE, S. Parable, Metaphor, and Theology. *Journal of the American Academy of Religion*. s. 630–645.

MCFAGUE, Sallie. *Speaking in parables. A Study in Metaphor and Theology*.

MCFAGUE, S. *Metaphorical Theology. Models of God in religion Language*.

⁹ HAUERWAS, S. *Vision and Virtue. Essays in Christian Ethical Reflection*. Zejména kapitola The Self as Story: A Reconsideration of Religion and Morality from the Agent's Perspective.

není to právě to, čemu chtěla moderní teologie uniknout? Neskončí tak Bible a náboženství – podobně jako pohádky – v sice folklórním, ale přece jen muzeu?

Ano, v čase triumfu bultmannovského hermeneutického odmytologizování a vítězství heideggerovsko-sartrovského existencialismu provedli někteří teologové přímo salto mortale – přemet vzad. Ne do středověku jako katoličtí novotomisté, ani do idealizovaných časů apoštolských, tedy hellénistické pozdní antiky, ale přímo někam do mytického bezčasí, do onoho „bylo nebylo, za devaterými horami a devaterými řekami...“

Narativní teologie je tak buď jen nešťastné označení, nebo rozpor s tím, o co moderní teologie až dosud usilovala. Polehčující okolností jí může být, že do podobného rozporu se od 70. let 20. století dostávají i další vědecké disciplíny, které se otevřely porozumění pro naraci, například psychologie, medicína, sociální práce, biologie – a taky etika. Teologie, přesněji tato teologie, tak získala v očích věd, v nichž nacházela dosud jen blahosklonnou přezíravost, nečekaného souputníka.

Ale stále je obtížné zbavit se pocitu, že tudy se do vědy vkrádá nebezpečná simplifikace. Tuto obavu dobře narativně artikuluje a neurovědnými argumenty podporuje Nassim Nicholas Taleb ve své kultovní *Černé labuti*, v kapitole nazvané *Klam narativity*: „Máme rádi příběhy a s oblibou věci shrnujeme a zjednodušujeme, tedy redukuje počet rozměrů. (...) Klam narativity náš mentální obraz světa závažně zkresluje; (...) Román, povídka, mýtus či pověst, všechny mají stejný účel: ušetřují nás komplexity skutečného světa a zaštiťují před nahodilostí.“¹⁰

A právě o přesný opak onoho zjednodušení usiluje odborný diskurs, vědecké poznání. Vyprávění není totéž co vědecká rozprava, dokonce by se dalo odlišit i od debaty, diskuse a dialogu. Příběh a kognice jsou jiné způsoby destilování a kondenzování zkušeností za účelem jejich efektivního uskladnění v paměti (mysli, mozku) a distribuování tradicí. Bohužel jsme často svědky rozvolněného užívání těchto pojmů, takže se setkáváme i s výrazy „narativní diskurs“ nebo „diskurs narativity“, případně s představou, že příběh nám zprostředkovává určité poznání, anebo že poznané vtělíme do příběhu. Dobré rozlišení navrhl Jan Spousta, sociolog s teologickým vzděláním. (Mimochodem vedle Michala Altrichtera jeden z mála, kteří se u nás o narativní teologii

¹⁰ TALEB, N. N. *Černá labuť. Následky vysoce nepravděpodobných událostí*, s. 81 a 87.

kompetentně vyjadřují.¹¹) Pokud toto rozlišení převedeme do tabulky, vyvstane polaritní napětí, které sice není vzájemně se vylučující dichotomií, ale současně přesvědčivě zabraňuje svévolné záměně obou pólů.¹²

narativní	diskursivní
legenda, báje, příběh, přísloví, podobenství atd. mýtus vyprávění svět je jednotný (homogenní) vyprávění plyne	zákoník, právní kazuistika, systematizace, filozofický traktát filozofie, později věda přemýšlení, rozvaha, úvaha svět je členitý (strukturovaný) a hierarchizovaný diskurs zastavuje, ustaluje, fixuje do textu
svět nemá jasné a pevné hranice vyprávění je úzce spjato s osobami vypravěče a posluchačů, je momentální a neopakovatelné vychází ze subjektu a míří k subjektu	diskurs vymezuje (definuje) a rozděluje diskurs odosobňuje a zobecňuje, usiluje o univerzalitu a reprodukovatelnost vychází z pomocné představy absolutního, objektivního, neutrálního (nezúčastněného) rozumu a směřuje k objektu (k věci)
pravdivost a užitečnost se měří přírůstkem životní moudrosti, životní orientace účastníků	pravdivost se měří neexistencí rozporů s objektem, užitečnost vzrůstem možností objekt uchopit, pochopit, manipulovat s ním a předvídat jeho budoucí chování (činnost, průběh)
primární otevřenost stále se měnícímu životu účastníků, který může samo vyprávění ovlivňovat, protože z něho vyvěrá	snaha dosáhnout uzavřenosti, upevnění – zapsání, kodifikování; text sám o sobě se pak stává objektem (předmětem) dalšího diskursu

¹¹ Viz např. ALTRICHTER, M. *Duchovní a duševní. Příspěvek z pohledu teologie narativní.* ALTRICHTER, M. Metoda narativní teologie. *Studia theologica.* 2003, č. 12, s. 62–67.

¹² Sestaveno podle: SPOUSTA, J. Proti posvátné nudě – Teologie příběhu. *Souvislosti.* 1994, č. 3, s. 80–82.

	prostřednictvím interpretace, citace nebo taky falzifikace.
morálka	právo
hledá <i>mysterium</i> světa	hledá <i>logos</i> světa
není to jednosměrný akt komunikace (zdroj – kanál – příjemce)	je to jednosměrný akt komunikace
spontánní ústní podání (tradice)	kanonizovaná tradice, rituálně předávaná, často písemně fixovaná
autentické společenství, momentální kontext	instituce, vysoký stupeň regulace, nadčasovost, předvídání, plánování
amatérismus	profesionalita
společenská homogenita, rovnost	hierarchizovaná struktura, byrokracie

V případě teologie se tedy jeví narativní metoda jako jedna z možných alternativ, ale nikoli jediná a výlučná. Navíc v církvi je zaručena zdravá rovnováha mezi živým společenstvím (vyprávějících) věřících a staticky konstruovanou, byrokracií ohroženou, avšak racionálně fungující institucí. Analogii téhož bychom asi obtížně hledali v případě narativní psychologie, ale možná by existovala pro narativní přístup v managementu.

Narativní teologie tedy jednak znovu čte biblické příběhy jako příběhy, obraznou mluvu proroků či Ježíše ponechává v její poetické rovině, neznepokojuje se tím, že metafory a symboly něco jiného říkají a něco jiného myslí, ani nepitvá archetypy a alegorie. Už se nebojí mýtů. Ostatně je právě jako mýty kriticky rozpoznává i všude kolem sebe v moderní době – třeba v mediálním zpravodajství nebo v politických ideologiích a vědeckých předsudcích. Důrazu na naraci se okamžitě chopily i feministické teoložky a aplikaci příběhů se naučili náboženští pedagogové. A samozřejmě není náhoda, že teologové narativity pomáhali na svět i narativní etice.

Narativní etika – nonsens, nebo banalita?

Výraz narativní etika („etika v příbězích“, „vyprávěcí etika“) je vlastně **performativní protimluv**.¹³ Etika se pokládá za vědu, která racionálně zkoumá mravní jevy. Má-li být vědou, musí užívat příslušný odborný diskurs, používat přesné a jasné pojmy, pracovat analyticky, myslet kriticky a svá zjištění a tvrzení musí předkládat k prověření metodickou skepsí a ověření intersubjektivním konsenzem jiných odborných komunit a širšího intelektuálního pole. Vyprávění, historika je přesným opakem vědeckého diskursu. Zajisté že existují moralizující příběhy, ale ty snad patří do oblasti mravních fenoménů, jež právě etika popisuje a zkoumá. Autoři, kteří prosazují narativní etiku, počínaje Dietmarem Miethem, musejí proto provádět určitou myšlenkovou ekvilibristiku, aby obhájili oprávněnost takového výrazu. Vyprávění může být legitimním nástrojem vědecké etiky tehdy, je-li reflektujícím shrnutím zkušeností s mravními jevy. Ale i v tomto případě jde spíše o ilustraci pro zvýšení názornosti či usnadnění porozumění, tedy spíše ústupek činěný přísnému diskursu. Druhá možnost je, že vyprávění umožňuje právě takovou zkušenost a zprostředkovává ji. Mravoličné historiky mohou být nejen předmětem zkoumání, ale i médiem, jímž se takové reflektující zkoumání děje. V případě, že jde o velké umělecké romány nebo filmy, si něco takového dovedeme představit. Ještě hlubším argumentem pro možnost narativní etiky ale je, že člověk jako mravně jednající subjekt, je konstitutivně určován příběhy, ať už těmi, které se dějí a jichž je účastníkem, nebo těmi, které se vyprávějí či které sám vypráví. A toto je teze, s níž přišel Wilhelm Schapp a k níž z jiných pozic podobně dospívá David Carr a kterou, opět nezávisle a překvapivě, začal hájit známý etik Alasdair MacIntyre knihou *Ztráta ctnosti* vydanou v roce 1981.

Je-li tomu tak, že člověk je bytostně utkán z příběhů, pak nejen onen mravně jednající, ale i ten eticky reflektující může být sám sebou a rozumět sám sobě do značné míry jen díky vyprávění, jichž se stal součástí nebo vyprávěčem. V tom případě by narativní etika nebyla nesmysl, ale přinejmenším jeden z legitimních přístupů k reflexi mravní problematiky. Ale přístup, který není prost otázek a pochyb – a četných dalších komplikací.

¹³ HOFHEINZ, M., MATHWIG, F., ZEINDLER, M. *Ethik und Erzählung. Theologische und philosophische Beiträge zur narrativen Ethik*, s. 11.

V německé jazykové oblasti toto pojetí narativní etiky převládlo díky Dietmaru Miethovi, který se od počátku 80. let vyprofiloval na čelného odborníka nejen na teologickou etiku, ale postupně i na bioetiku, respektovaného nejen na univerzitách v Německu, Rakousku a Švýcarsku, ale i v různých grémiích občanských a politických, včetně institucí Evropské unie.

A díky narativní teologii a narativní etice došla rehabilitace i zapomenutá kniha Wilhelma Schappa. Docentka etiky **Karen Joisten** na Gutenbergově univerzitě v Mainzu uspořádala nejdříve konferenci a pak v roce 2007 i vydala sborník věnovaný narativní etice, v níž Schappova teorie historek přišla výrazně ke slovu.¹⁴ A Karen Joisten, nyní profesorka, založila na univerzitě centrum bádání o Wilhelmu Schappovi¹⁵, a letos vydala první sborník prací o něm¹⁶. Historika se tak může uzavřít slíbenou pointou: Syn Wilhelma Schappa Jan (nar. 1940) šel ve šlépějích otce, vystudoval právo a filozofii v Göttingen a působí jako profesor na univerzitě. V roce 2004 přispěl do sborníku věnovaného Wilhelmu Schappovi vzpomínkou na otce, ale i kritickou reflexí jeho teorie i její další recepce a interpretace.¹⁷

Narativní etika tedy je sama sobě problémem. Je-li zpochybněn ontologický status subjektu, nemá-li člověk jasnou identitu, je vůbec možná nějaká morálka? A jestliže vyprávění je nutně epizodické, může na něm být založena ucelená etická soustava?

Narativní etika je opakem kantovské etiky, spočívající v racionálně zváženém volném rozhodnutí, nadto zobecnitelném do univerzálního pravidla. Jednající člověk je podle ní něco zcela jiného než descartovský subjekt, spekulativně reflektující sebe sama a povznášející se tím nad ontologický status pouhých věcí.

Člověk je podle Schappa do značné míry pasivním objektem, lapaným nějakými jinými, na něm nezávislými předivý, do nichž je tu a tam částečně vetkán. Není to tak – abychom zůstali u schappovské metafory –, že by si jako pavouk ze sebe soukal a spřádal vlákno, které ho udrží, nebo že by si z klubka odvíjel Ariadninu niť, která ho vyvede z bludiště k sobě. Ani tak že by si sám

¹⁴ JOISTEN, K. *Narrative Ethik. Das Gute und Böse erzählen.*

¹⁵ Viz: <http://www.wilhelm-schapp-forschung.philosophie.uni-mainz.de/>

¹⁶ JOISTEN, K. *Das Denken Wilhlem Schapps.*

¹⁷ LEMBECK, K.-H. *Geschichte und Geschichten. Studien zur Geschichtenphänomenologie Wilhelm Schapps.* Würzburg, 2004.

jako onen pavouk nebo jako rybář splétal sítě, do nichž by z vnějšího světa chytil to, co potřebuje ke svému přežití.

Člověk je v naratologické perspektivě decentralizovaný, má rozptýlenou lokalizaci, jeho výskyt v čase houstne nebo řidne – podle toho, jak je momentálně někým pojat do svého příběhu.

Na takovém já že má být založena mravní odpovědnost? Vždyť každá osnova má jiná sudidla! MacIntyre se v klíčové 15. kapitole své knihy se svým projektem obhájit aristotelské pojetí ctností dostává do slepé uličky ve chvíli, kdy si uvědomí, že identita já jako substance, na niž mají být přivěšeny akcidence ctností jako její statické a stabilní vlastnosti či přívlastky, je neobhajtelná – právě tváří v tvář prosté skutečnosti, že člověk v průběhu života prochází různými příběhy, v nichž sehraává rozmanité role, stává se bezděčným aktérem i vypravěčem historek, jež si nezvolil, ale které mu byly vnuceny okolnostmi. V takové situaci ztrácí individualismus smysl.¹⁸ Člověk tak musí převzít odpovědnost i za něco, co přímo nespáchal, ale čeho se stal součástí jako jeden z aktérů příběhu, který ovšem nebyl jeho příběhem. Stejně tak může být z odpovědnosti vyvázán, pokud svou roli zakomponoval do takového vyprávění, v němž vinu nenese. Narativní přístup v etice jistě ocení postmodernisté. Podobá se i Fletcherově situační etice. Má něco společného s etikou dialogickou, komunikativní či diskursivní. V tomto smyslu je tedy, zdá se, velmi vhodná pro náš svět, dnešní dobu. Oproti Aristotelově snaze zakotvit etiku kosmicky, tedy ontologicky, metafyzicky, a oproti Kantově snaze zakotvit ji racionálně, narativní etika přitakává v duchu fenomenologie k přirozenému světu (*Lebenswelt*) a s Heideggerem k *Dasein* a *Sorge*, tedy konkrétnímu, ne abstraktnímu člověku, a k jeho pozemským starostem. Spolu s fenomenologií a existencialismem odmítá narativní etika platónsky objektivizující pojem svět a na místo substanční metafyziky zdůrazňuje ono *Werden*, dynamiku, která odpovídá běžné realitě, jak ji zakoušíme. Taková etika může být jen pramálo normativní, zásadová a principiální, jak jsme si navykli vědeckou etiku chápat. Etika, která bere vážně příběhy, do nichž je člověk zapředen, také používá normy, principy, zásady, ale vždy jen aktuálně a lokálně, ne abstraktně a obecně.

¹⁸ MACINTYRE, A. *Ztráta ctnosti*, s. 256.

Rabín zkouší žáky. Říká jim: Představ si, že bys našel na ulici peněženku a v ní tisíc korun.

Co bys udělal?, ptá se prvního.

Žák váhavě odpoví: Šel bych ji vrátit, asi na policii.

Jsi hloupý!, poví mu rabín. Pak se zeptá druhého.

Ten odpoví odvážněji: Já bych si ty peníze nechal.

Jsi nemravný!, řekne mu rabín.

Žáci chvíli zaraženě mlčí a pak se jeden osmělí a zeptá se: A co bys dělal ty, rebe?

Rabín se zasmuší. A pak po pravdě přizná: Já nevím. To by záleželo na tom, co by mi v tu chvíli duch dal...

Narativní etika může ale také být to, co si pod tím pojmem vybavíme nejspíše: vyprávění mravokárných příběhů. Ale to je přece tak triviální – proč o tom vůbec mluvit?, napadne nás.

Ano, věci se často na první pohled a zpozzdání jeví jako **banální**. Jasně a jednoduché. Asi jako se jevíly atomy na přelomu 19. a 20. století. Mendělejevova tabulka prvků byla přece tak přehledná a logická! Ale pak se podařilo atom rozbít a následně proniknout i do jeho jádra – a vynořila se nová hloubka, mikrokosmos, co do složitosti úměrná té vnější, makrokosmu.

Historiky a vyprávěnky zajisté kondenzují lidskou individuální i kolektivní zkušenost a usnadňují sdílení a tradování osvědčených vzorů chování – a taky užitečných myšlenkových modelů, úspěšných strategií či nadějných vizí. Příběhy jsou spontánně rostoucími krystaly či konkrétními moudrosti a pravdy, v nichž se dosahuje jednoty člověka a lidí, času a místa – a smyslu. Tytéž krystaly ovšem mohou růst také v laboratoři – spekulativního rozumu. A možná lepší – díky rozmanitým purifikacím a lučbám, disciplíně, intenzifikaci a sterému opakování. Liší se pak tyto svou sofistikovaností od oněch banálně přirozených?

Možná je to jako rozdíl mezi případem a příběhem. Wilhelm Schapp říká, že případ je to, s čím se setkává právník, lékař, kněz ve zpovědnici či učitel morálky. Případ je jen kostra příběhu. Člověk zde ustupuje do pozadí. Dokonce bývá nahrazen iniciálami nebo číslem. Kauza je to, co zbude z příběhu, když se z něj vyabstrahují lidi. V případě se právě pokoušíme vybřednout z historiky. Tradiční teoretická etika se ovšem přesně o to snaží – posoudit abstraktní případ obecnou normou.¹⁹ Podobně funguje i katolická morálně teologická kazuistika.

¹⁹ SCHAPP, W. *In Geschichten verstrickt*, s. 188.

Ale narativní etika chce naslouchat příběhu. A nechá jej vyprávět. Nesmírně si tím komplikuje situaci. Implóze komplexity vtáhne etika do vnitřního vesmíru příběhů, tak vzdáleného akademickým laboratorním podmínkám. V tuto chvíli tedy tvrdíme opak toho, co se výše jeví jako simplifikace. Možná že banálním zjednodušením je právě věda, redukující dimenzi hloubky na povrch a zkoumající jeden průmět místo celku.

Morálka je spontánně se rodící regulační systém upravující chování jedince i celé společnosti v daném kulturním a sociálním prostředí. Jedním z regulativů jsou i různé formy narace, jež fungují buď přímo jako pobídky či sankce, nebo jako nástroj tradování ověřených vzorců chování. Co do úrovně složitosti bychom mohli rozlišit zhruba tyto typy moralizujících narací:

aforismus, bonmot, úsloví, přísloví, pareneze
podobenství
anekdota
příklad, ilustrace, exemplum
případ, kauza
příběh, historka
bajka
legenda
mýtus

Zcela mimo tuto řadu by asi stál zenbuddhistický kóan, který sice neslouží primárně k moralizování, spíše k rozbíjení klasické racionální a kauzální logiky, ale může rovněž vést k utváření žádoucích etických postojů.

Nechme nyní stranou, že tyto narace jako mravní jevy mohou být předmětem etického zkoumání, ani se neptejme, nakolik se v nich kondenzuje a zprostředkovává zkušenost získaná etickou reflexí. Všimněme si celé oné druhé oblasti narativní etiky využívající vyprávěcích forem k normativnímu formování mravních postojů.

Jak už bylo řečeno, narace, narativita se stala jedním z legitimních paradigmat v humanitních a společenských vědách, od historiografie přes literární vědu, kulturní studia až po zcela nové obory, jakou jsou třeba vizuální

studia či studia elektronické kultury nebo postkoloniální studia.²⁰ Narativní přístup – ať už jde o analýzu vyprávění nebo využití příběhů – však nachází uplatnění i velmi konkrétní a praktické, např. v psychoterapii²¹ či sociální práci²², v medicíně, resp. bioetice²³, v etice vědy²⁴, v pedagogice²⁵, v náboženské výchově²⁶, v ekologické výchově²⁷, v managementu²⁸ a v mnoha dalších oblastech.

²⁰ Viz např. ALDAMA, F. L. (Ed.). *Analyzing World Fiction. New Horizons in Narrative Theory*.

²¹ U nás např. Prof. PhDr. Ivo Čermák, CSc.

Viz také jednu z prvních publikací z oboru narativní psychologie: SARBIN, T. (Ed.). *Narrative psychology – the storied nature of human conduct*.

FREEDMAN, J., COMBS, G. *Narativní psychoterapie*.

Za mnohé z praktických a populárních publikací: PESSESCHKIAN, N. *Kupec a papoušek*.

Využití orientálních příběhů v psychoterapii. BURNS, G. W. *101 Healing Stories for Kids and Teens. Using Metaphors in Therapy*.

²² V roce 2012 byla i u nás otevřena pobočka Mezinárodní narativní akademie, školící terapeuty a sociální pracovníky ve čtyřletém vzdělávacím programu: <http://www.isz-mc.cz> Viz rovněž: narativ.cz

²³ Přehledová studie viz např.: HAKER, H. Narrative Bioethik. Ethik des biomedizinischen Erzählen. In: JOISTEN, K. *Das Denken Wilhelm Schapps*, s. 253-271. Také např.:

MARCUM, J. A. *Humanizing Modern Medicine*. Zejména kapitoly 6.2.4, 8, 9.3 a 10.3.

²⁴ POLKINGHORNE, D. *Narrative Knowing and the Human Sciences*.

²⁵ PESSESCHKIAN, N. *Příběhy jako klíč k dětské duši*.

PIRKL, F., BADEGRUBER, B. *Příběhy pomáhají s problémy*.

²⁶ U nás k této problematice dospívá přes výchovu k citlivosti vůči obrazům, metaforám a symbolům Ludmila Muchová: MUCHOVÁ, L. *Vyslovit nevyslovitelné. Didaktika uvádění do světa symbolů*. Zejména kapitoly 4.1 a 6.

²⁷ Viz přehledovou studii: HÜBNER, D. Ökologische Ethik und narrative Ethik. In: JOISTEN, K. *Narrative Ethik. Das Gute und Böse erzählen*.

U nás viz např.: Mgr. Kateřina Jančaříková, Ph.D. – ekonaratoložka (UK Praha).

Praktické publikace jsou např.: CARTER, F. *Škola malého stromu*.

DEJMALOVÁ, K., PETERKA, J. *Ekologická čítanka. Pozdě na budoucnost?*. Sborník literárních textů ilustrujících problematiku životního prostředí. Schváleno MŠMT jako učebnice pro 9. roč. ZŠ a pro SŠ.

²⁸ NEUHAUSER, Peg C. *Corporate legends and lore: The power of Storytelling as a management tool*.

GABRIEL, Y. *Storytelling in organizations: Facts, fictions, and fantasies*.

KELLETT, P. M.; DALTON, D. G. *Managing conflict in a negotiated world: A narrative approach to achieving dialogue and change*.

Narativní přístup je v těchto, ale i dalších disciplínách protiváhou toho, čemu se dříve říkalo pozitivismus (exaktnost, empirie...) a čemu se dnes říká *evidence-based science* (věda založená na důkazech), případně co se označuje jednoduše jen jako *science* (na rozdíl od *social sciences*, a ovšem *humanities* někde na úplně opačném konci...).

Může jít o studium kolujících historek (např. tzv. *urban legends* – městských legend), podněcování pacientů či klientů, aby se snažili zformulovat svůj životní příběh, který může mít význam pro anamnézu a diagnózu. Může jít o detailní analýzu vyprávění – rozlišení času, struktury, jazykových prostředků, osob atd. – s cílem získat informace, jež při vhodné interpretaci poskytnou jiný obraz reality než klasické empirické zkoumání. Jindy jde naopak o aktivní snahu formulovat osobní příběh či firemní historii, což může mít dopad na kariéru či identifikaci zaměstnanců s firmou.

Narativní metody užitá ve výchově jsou alternativou k výchově ke kritickému myšlení a kritickému čtení, logickému uvažování a na empirii založenému odbornému bádání.

Pacient (klient) bude zajisté rád, vyslechne-li si lékař jeho vyprávění, jímž se snaží postihnout své subjektivní potíže. Ale sotva by byl rád, kdyby jej pak lékař léčil jen na základě historek, takto od pacientů posbíraných. Naproti tomu opět bude rád, uslyší-li od někoho ze zdravotnického personálu do smysluplného příběhu shrnuté vyprávění o tom, co se s ním v nemoci vlastně děje, v čem spočívá terapie a jaké jsou jeho osobní vyhlídky.

Pohádka Hrnečku, vař!, příběh o Golemovi, arabeska o džinovi z láhve, Goethova báseň Čarodějův učeň či Frankenstein Mary Shelleyové jsou různé ozvěny téhož dávného prométheovského mýtu, možná jen báchorky, v lepším případě bajky, nad jakými vědci jen mávnou rukou. Ale jejich poselství je stále stejné a neméně naléhavé. Nedají-li vědci na jejich varování, veřejnost na ně slyší. Výzkumníci se ptali diváků, kteří odcházeli z kina, kde zhlédli Spielbergův Jurský park, zda věří, že něco takového by se mohlo stát. Ukázalo se, že naprostá většina lidí jednak není schopna rozlišit realitu od fikce, a jednak předpokládá, že vědci by ve svém badatelském zápalu určitě přestali brát opatrný ohled na to, co mohou rozpoutat. Michael Crichton, autor literární předlohy Jurského parku – dalšího pokračování výše zmíněných bajek – byl ovšem lékař a antropolog a své úvahy o etice vědy měl velmi dobře racionálně

podložené, ale protože věděl, že vědci by je nevzali vážně, rozhodl se zapůsobit na veřejnost prostřednictvím literárních fikcí. Jak se ukázalo, mnohem účinněji.

Tyto příklady dokládající jedinečnou nezastupitelnost narativních přístupů ovšem není radno přeceňovat. Postmodernisté, svedeni Lyotardem, rádi pracují s metaforou narací – velkých a malých příběhů. Je otázka, zda je možno právem označit velké ideologické soustavy za metanarativní mýty – pohádku o demokracii, pohádku o vědě, pohádku o rozumu...²⁹ Prospěje něčemu, označíme-li třeba sýčkování Římského klubu za naraci? Je adekvátní říct, že zprávy o ničení životního prostředí, vymírání druhů, globálním oteplování nejsou nic než příběhy, narace, rodící se v hlavách lidí s bujnou fantazií?

Jednou ve jménu diskursu odmítneme příběh, vyčítajíce mu, že je pouhým mýtem. Jindy v opačném gardu označíme i diskurs za naraci a radostně se oddáme bezstarostným jazykovým hrám.

Tato závěrečná morálka měla naznačit, že nejen narativní etika je sama v sobě problematická, ale že i samo užití narativních přístupů ve vědách i aplikovaných disciplínách vzbuzuje oprávněné etické otázky a vyžaduje odpovědné vyvažování narace jinými legitimními metodami.

Při zachování této opatrnosti je však možno připustit, že narativní přístup má napříč obory a disciplínami tu výhodu, že má velmi blízko k etice, že ctí člověka v jeho celistvosti, má smysl pro rámcový étos jeho postojů a je-li užíván s odpovědným agogickým úsilím, působí výchovně, nápravně, útěšně – a snad i spásně. To je dobrý pokyn pro hermeneutiku, aby nezapomínala na přímo biologickou predispozici člověka k příběhům a také na etický interpretační klíč.

Je ale opravdu i dnešní člověk nakloněn příběhům? Kdysi přivádělo vyprávění k vytržení – z času i místa. Příběh fascinoval a obracel tok dění proti směru smrti (Šeherezáda!). Až potud jako by všechno dávalo Schappovi za pravdu. Ale v postmoderní situaci ztrácí tato antropologická konstanta samozřejmost, říká Thomas Rolf.³⁰ Subjekty odvozují svou identitu méně z narativně strukturované biografie a volí raději takové formy subjektivní i intersubjektivní praxe, které jsou resistantní vůči jakémukoli zapletení. Ano, flexibilní člověk v postmoderních societách ztrácí vazby a místo na příběhy

²⁹ LYOTARD, J.-F. *O postmodernismu*, s. 119–124.

³⁰ ROLF, T. „Die Geschichte steht für den Mann“. *Ethische Aspekte der narrativen Repräsentation*. In: JOISTEN, K. *Narrative Ethik. Das Gute und Böse erzählen*, s. 165.

spoléhá na zážitky. Zcela nové technické prostředky komunikace způsobily, že žijeme ve světě multimediálních reprezentací skutečnosti a i subjekty se artikulují multimediálně, nikoli jednosměrně orálně, verbálně či literárně. Dokonce i koncept tělesné přítomnosti a bezprostřední smyslové zkušenosti ustupuje do pozadí a je nahrazován abstraktními konstrukty *aisthetických* reprezentací. Přítomnost je autoreferenčním znakovým prostorem, v němž tradiční formy reprezentace ustupují masivním hyperreprezentativním semiotickým konstruktům. V prostředí, kde komunikační technologie převládly nad vztahy mezi lidmi, se příběhům nedaří. Může se člověk na internetu – navzdory jeho metafoře sítě – nechat zaplést do historek? Esemeskou je sotva možno něco vyprávět. I když se za současné situace zdá, že klasická narace mizí a je nahrazena mnohomluvným a bezvýznamným tlacháním – *Gerede* (Martin Heidegger), mnohé svědčí o neutuchající existenciální touze člověka po příbězích.³¹

Thomas Rolf se domnívá, že symptomem této touhy je záplava autobiografií sepsaných osobnostmi veřejného života. Ze střípků jejich každodenní mediální přítomnosti poskládaná mozaika neposkytuje dostatečnou soudržnost a kontinuitu. Má-li osoba být osobou, musí vylíčit, jak to doopravdy bylo, ne jak se to zrcadlí v klipovitě fragmentarizovaném kaleidoskopu médií. Člověk potřebuje autobiografický příběh. Příběh zastupuje člověka.

Na závěr, snad aby se narativní kupole sklenula mezi začátkem a koncem, opět příběh. Tentokrát příběh o příběhu – jako antropologické konstantě.

Vyprávěl jej Gregory Bateson, biolog a antropolog, a v roce 1972 jej umístil do úvodu své knihy *Steps to an ecology of mind* (česky jako *Mysl a příroda*):³²

Jeden člověk se chtěl něco dozvědět o myšlení. I položil tedy tuto otázku tehdy nejlepšímu a největšímu počítači. Myslíš, že budeš někdy myslet jako člověk? Počítač chvíli pracoval, blikal a vrčel – a pak vytiskl odpověď. Člověk se na ni vrhl – a tam bylo velkými písmeny napsáno: *To mi připomnělo historku...*

³¹ ROLF, T. „Die Geschichte steht für den Mann“. Ethische Aspekte der narrativen Repräsentation. In: JOISTEN, Karen. *Narrative Ethik. Das Gute und Böse erzählen*, s. 166.

³² BATESON, G. *Mysl a příroda: Nezbytná jednota*.

Summary

In 1953 German phenomenologist Wilhelm Schapp published his book *In Geschichten verstrickt* (Entangled in Stories). He claims that man is essentially constituted by stories. Man's being is not substantial but episodic. The book remained unnoticed. After 1970 was born a narratology as a new paradigm of humanities and social studies. Schapp's theory was found by two German theologians who have realised narrative turn in theology in that time. It was a narrative theology who was instrumental in establishing of narrative ethics in the seventies. Narrative ethics is itself controversial because storytelling is contrary to scientific discourse. On the other hand stories as anthropological constant can discover in a human nature more than scientific research. Also in the applied sciences can stories find its use but it must be used only as an alternative of other approaches. In recent time in Germany is Schapp's theory of stories new employed by experts in the field of narrative ethics.

Bibliografie

- ABBOTT, Porter, H. (Ed.) *The Cambridge Introduction to Narrative*. Cambridge University Press, 2008. ISBN-10 0521715156.
- ALDAMA, Frederick Luis (Ed.). *Analyzing World Fiction. New Horizons in Narrative Theory*. Austin: University of Texas Print, 2011. ISBN 978-0-292-73497-5.
- ALTRICHTER, Michal. *Duchovní a duševní. Příspěvek z pohledu teologie narativní*. Olomouc: Refugium, 2003. ISBN 80-86715-02-7.
- ALTRICHTER, Michal. Metoda narativní teologie. *Studia theologica*. 2003, č. 12, s. 62–67, ISSN 1212-8570.
- BATESON, Gregory. *Mysl a příroda: Nezbytná jednota*. Praha: Malvern, 2006. ISBN 80-86702-19-7.
- FLUDERNIK, Monika. *An Introduction to Narratology*. Routledge, 2009. ISBN 0415450292.
- HAUERWAS, Stanley. *Vision and Virtue. Essays in Christian Ethical Reflection*. Notre Dame, 1974.
- HERRMANN, David (Ed.). *Routledge Encyclopedia of Narrative Theory*. Routledge, 2005. ISBN-10: 0415775124.
- HOFHEINZ, Marco; MATHWIG, Frank; ZEINDLER, Matthias. *Ethik und Erzählung. Theologische und philosophische Beiträge zur narrativen Ethik*. Zürich: Theologische Verlag, 2008. ISBN 978-3-290-17475-8.
- JANNIDIS, Fotis; PIER, John; SCHMID, Wolf (Eds.). *Narratologia – Contributions to Narrative Theory/ Beiträge zur Erzähltheorie*. Berlin – New York: Walter de Gruyter, 2003. ISBN 3-11-017874-5.
- JOISTEN, Karen. *Das Denken Wilhelm Schapps*. Freiburg und München: Karl Alber Verlag, 2012. ISBN 978-3-495-48497-5.
- JOISTEN, Karen. *Narrative Ethik. Das Gute und Böse erzählen*. Berlin: Akademie Verlag, 2007. ISBN 978-3-05-004051-6.
- LEMBECK, Karl-Heinz. *Geschichte und Geschichten. Studien zur Geschichtenphänomenologie Wilhelm Schapps*. Würzburg, 2004. ISBN-13 978-3826028618.

- LYOTARD, Jean-Francois. *O postmodernismu*. Praha: Filosofický ústav AV ČR, 1993. ISBN 80-7007-047-1.
- MACINTYRE, Alasdair. *Ztráta ctnosti*. Praha: Oikúmené, 2004. ISBN 80-7298-082-3.
- MCFAGUE, Sallie. *Metaphorical Theology. Models of God in religion Language*. Philadelphia: Fortress Press, 1982. ISBN 0-8006-1687-1.
- MCFAGUE, Sallie. Parable, Metaphor, and Theology. *Journal of the American Academy of Religion*. Roč. XLII., 1974, č. 4, s. 630–645.
- MCFAGUE, Sallie. *Speaking in parables. A Study in Metaphor and Theology*. Philadelphia: Fortress Press, 1975. ISBN 0800610970.
- METZ, Johann Baptist. Kleine Apologie des Erzählens. *Concilium*. Roč. 9, č. 5, 1973, s. 334–341.
- MIETH, Dietmar. *Dichtung, Glaube und Moral. Studien zur Begründung einer narrativen Ethik*. Mainz: Grünewald, 1976. ISBN-10: 3786705674.
- PHELAN, James; RABINOWITZ, Peter J. *A companion to narrative theory*. Blackwell, 2005. ISBN-13 978-1-4051-1476-9.
- SEALSFIELD, Charles. *Rakousko, jaké je*. Praha: Odeon, 1992. ISBN 80-207-0269-5.
- SCHAPP, Wilhelm. *In Geschichten verstrickt. Zum Sein von Mensch und Ding*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1985 [1953]. ISBN 3-465-01681-5.
- SPOUSTA, Jan. Proti posvátné nudě – Teologie příběhu. *Souvislosti*. 1994, č. 3, s. 80–82.
- TALEB, Nassim Nicholas. *Černá labuť. Následky vysoce nepravděpodobných událostí*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2011. ISBN 978-80-7432-128-3.
- ZAJÍCOVÁ, Pavla. Hermeneutika a narace. In: *Metodologie a theurgie hermeneutické interpretace II*. Edice Studia humanitatis – Ars hermeneutica. Ostrava: Ostravská univerzita, 2009, s. 95–107. ISBN 978-80-7368-528-7. Vydáno současně jako supplementum časopisu *Studia slavica*. Roč. XIII., 2009. ISSN1803-5663.

Doporučená literatura

- BURNS, George W. *101 Healing Stories for Kids and Teens. Using Metaphors in Therapy*. New Jersey: Wiley, 2005. ISBN 0-471-47167-4.
- CARTER, Forest. *Škola malého stromu*. Praha: Kalich, 2007 [1993]. ISBN 9788070170588.
- DEJMALOVÁ, Kateřina; PETERKA, Josef. *Ekologická čítanka. Pozdě na budoucnost?* Praha: Fortuna, 2002. ISBN 80-7168-803-7. Sborník literárních textů ilustrujících problematiku životního prostředí. Schváleno MŠMT jako učebnice pro 9. roč. ZŠ a pro SŠ.
- FREEDMAN, Jill; COMBS, Gene. *Narativní psychoterapie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-549-3.
- GABRIEL, Yiannis. *Storytelling in organizations: Facts, fictions, and fantasies*. Oxford, 2000. ISBN 0198290950.
- KELLETT, Peter, M.; DALTON, Diana, G. *Managing conflict in a negotiated world: A narrative approach to achieving dialogue and change*. Thousand Oaks, CA: Sage, 2001. ISBN-13 978-0761918899.
- MARCUM, James A. *Humanizing Modern Medicine*. Springer, 2008. ISBN 978-1-4020-6797-6.
- MUCHOVÁ, Ludmila. *Vyslovit nevyslovitelné. Didaktika uvádění do světa symbolů*. Brno: CDK, 2005. ISBN 80-7325-075-6.
- NEUHAUSER, Peg, C. *Corporate legends and lore: The power of Storytelling as a management tool*. New York: McGraw-Hill, 1993. ISBN-13 9780808106463.

PESSSCHKIAN, Nossrat. *Kupec a papoušek. Využití orientálních příběhů v psychoterapii*. Brno: Cesta, 1996.

PESSSCHKIAN, Nossrat. *Příběhy jako klíč k dětské duši*. Praha: Portál, 1999.

PIRKL, Friedrich; BADEGRUBER, Bernd. *Příběhy pomáhají s problémy*. Praha: Portál, 1995.

POLKINGHORNE, Donald. *Narrative Knowing and the Human Sciences*. New York: State University Press, 1988. ISBN 9780585057736.

SARBIN, Theodor (Ed.). *Narrative psychology – the storied nature of human conduct*. New York: Praeger, 1986. DOI: 10.1177/095269518900200213.

Internetové adresy

sealsfield.cz,

<http://www.wilhelm-schapp-forschung.philosophie.uni-mainz.de/>

<http://www.isz-mc.cz>

narativ.cz

ŠILER, V. Narativní etika. In: *Studia Humanitatis. Ars Hermeneutica. Metodologie a theurgie hermeneutické interpretace IV*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2012. s. 335–357. ISBN 978-80-7464-161-9.